

فصل هشتم: روابط خانوادگی (آیین همسر داری)

گستره مفهوم خانواده

خانواده به عنوان کوچکترین واحد اجتماعی مفهومی انتزاعی است که در محدودترین گستره مفهومی خود، با ازدواج میان مرد و زن شکل می گیرد. بر این اساس ازدواج را باید نخستین مرحله شکل گیری این مفهوم دانست. در این مرحله ، مقصود از روابط خانوادگی فقط رابطه زن و شوهر است که به بررسی آیین و اخلاق همسردهاری می پردازد.

با تولد فرزندان مفهوم خانواده گسترده‌تری می‌یابد و
اگر قرار باشد روابط خانوادگی در این مرحله نیز مورد
بررسی قرار گیرد می‌باید افزون بر روابط زن و شوهر روابطی
دیگر را نیز مورد بررسی قرار می‌دهیم .

- ۱- روابط هر یک از والدین با فرزندان؛
- ۲- روابط فرزندان با والدین؛
- ۳- روابط فرزندان با یکدیگر

در قرآن و روایات به مباحث و مسائل خانواده در هر سه
بستر توجه شده است: مباحث نخستین خانواده، یعنی
روابط همسران بیشتر در قالب «زوج»، «زوجه» و «نساء»
و همچنین گستره دوم مفهوم خانواده، یعنی همسر و
فرزندان بیشتر در مفاهیمی همچون «والدین»، «اولاد»، «
ابنا» و نیز مفهوم «اهل»، «آل» و «آل البيت» آمده است.
خانواده به مفهوم سوم که بستگان و فامیل را تشکیل می
دهد نیز با مفاهیم «رحم» و «ارحام» مورد توجه قرآن قرار
گرفته است.

حقوق و وظایف متقابل همسران

۱- مهرورزی

بی تردید مهم ترین وظیفه زن و شوهر و به ویژه شوهران مهرورزی با قلب، زبان و عمل است. اساسا کانون خانواده بر اساس حس مهرورزی شکل می گیرد.

بر این اساس، بنیاد خانواده که بر اساس مهر و عشق ورزی است، بقا و ماندگاری آن نیز مرهون استمرار آن است. بی شک اگر عشق و مهر پیش از ازدواج بر اساس ارزش های روحی و معنوی شکل گرفته باشد، پس از ازدواج نیز ماندگار است. زیرا زیبایی معنوی هرگز پایان پذیر نیست.

«وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا

امام سجاد (ع) درباره ضرورت مهرزی به همسران چنی‌ن آورده است:
حق همسرت آن است که بدانی خداوند گرامی او را مایه سکون و
همنشینی تو قرار داده است و باید بدانی که نعمت خداوند بر توست.
پس او را گرامی بدار و با او با رفق و مدارا برخورد نما و هرچند حق
تو بر او بیشتر است، اما حق او بر تو این است که با او مهربانی کنی.

۲- همدلی و همراهی

برخی جاهلانه یا مغرضانه به استناد اعلام قرآن مبنی بر قیومیت مردان بر زنان از
خانواده ای که در قرآن ترسیم شده، خانواده ای مردسالار را ترسیم می کنند که
تنها آرا و خواسته های مرد در آن حاکم و زن چاره ای جز تسلیم و رضا
ندارد. در واقع در چنین خانواده ای از همدلی و همراهی خبری نیست.

اساساً قرآن با استبداد و تحکیم رأی مخالف است. برای مثال حضرت عیسیٰ ع را بدلیل جبار نبودن ستوده است: «وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا» و مرا نسبت به مادرم نیکوکار کرده و زورگو و نافرمانم نگردانیده است (۳۳ مریم) جبار کسی است ضعیف و کاستی تشخیص خود را با ادعا کردن مرتبه ای که شایسته آن نیست جبران کرده و دیدگاه خود را بر دیگران تحمیل می کند.

«يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا
فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا* وَإِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا
عَظِيمًا» احزاب/ ۲۸ و ۲۹ ای پیامبر به همسرانت بگو اگر خواهان
زندگی دنیا و زینت آنید بیاید تا مهرتان را بدهم و [خوش و]
خرم شما را رها کنم* و اگر خواستار خدا و فرستاده وی و سرای
آخرتید پس به راستی خدا برای نیکوکاران شما پاداش بزرگی
آماده گردانیده است.

۳- رعایت حقوق همسری

در این جا به بررسی برخی از این حقوق می پردازیم:

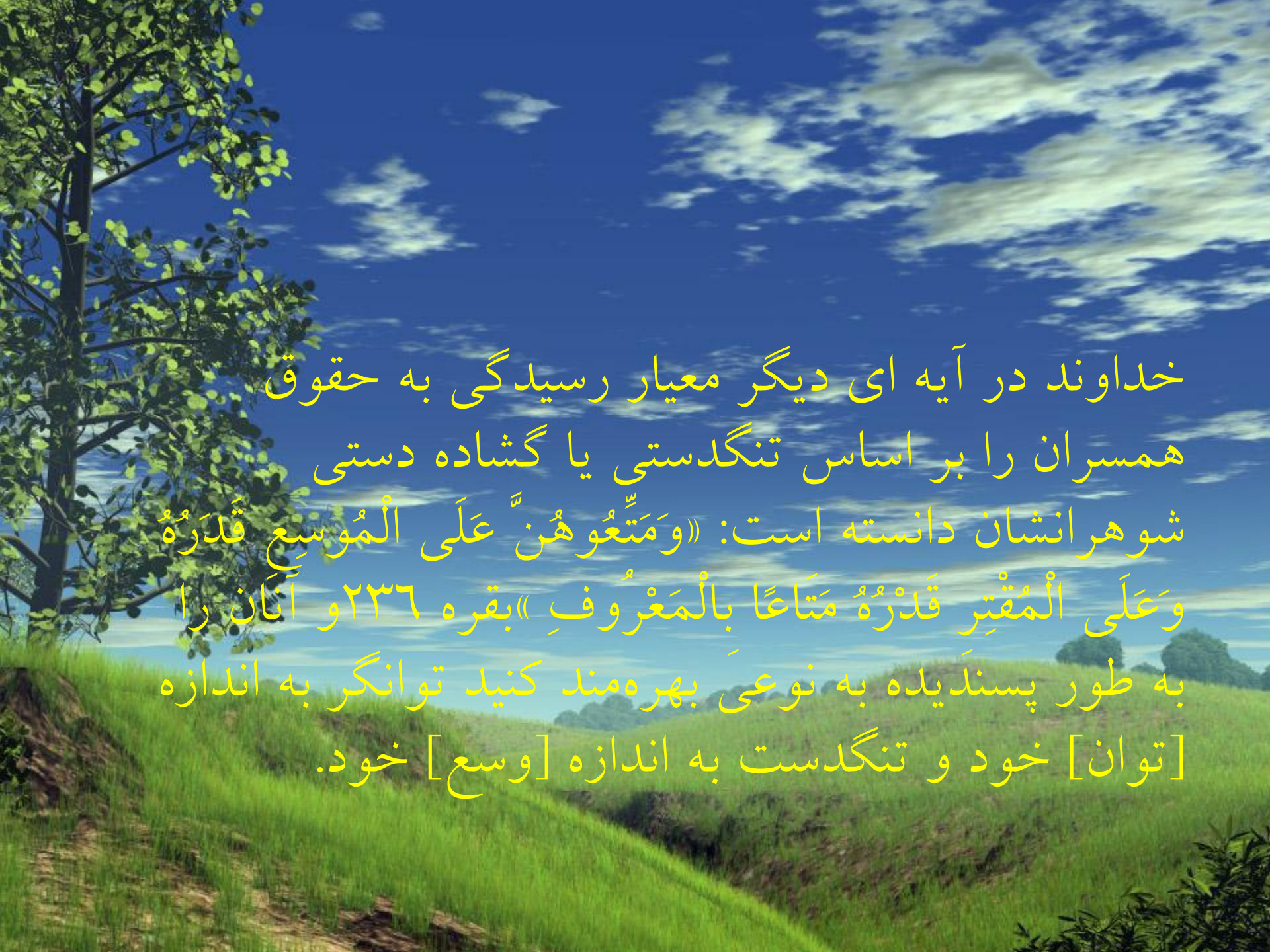
یک: تأمین نیازهای اقتصادی زندگی مشترک

یکی از حقوق اساسی زن، حق خوراک، پوشاک و مسکن است. فقها متفق اند که این حقوق تابع شئونات همسر است. یعنی اگر او در خانواده ای می زیسته که از نوع خوراک، پوشاک یا مسکن عالی بهره مند بوده، شوهر او نیز می باید امکاناتی در این سطح برای او فراهم سازد.

«وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا

«بقره/۲۳۳ و خوراک و پوشاک آنان [=مادران] به طور شایسته بر عهده

پدر است هیچ کس جز به قدر وسعش مکلف نمی شود.

خداوند در آیه ای دیگر معیار رسیدگی به حقوق
همسران را بر اساس تنگدستی یا گشاده دستی
شوهرانشان دانسته است: «وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَىٰ الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ
وَعَلَىٰ الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ» بقره ۲۳۶ و آنان را
به طور پسندیده به نوعی بهره‌مند کنید توانگر به اندازه
[توان] خود و تنگدست به اندازه [وسع] خود.

دو- تمکین و تأمین نیازهای جنسی طرفین

در مقابل وظیفه اقتصادی که بر دوش پدر است این نیز و آرامش دادن به او و اعضای خانواده بر عهده مادر (زن) خانواده قرار می گیرد اما این نیاز فقط بر عهده مادر یا زن نیست بلکه مرد نیز باید در این امر تلاش خود را بکند اما بیشتر این وظیفه بر عهده زن نهاده شده است. مفسران عموماً گفته اند هریک از زوجین با زندگی زنشویی و تأمین نیازهای غریزی، بسان لباسی که زشتی های شخص را می پوشاند، دیگری را از غلتیدن در زشتی های کناه باز می دارد.

نَّ لِبَاسٍ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهِنَّ» بقره/۱۸۷

و باره مفهوم لباس بودن زن برای مرد و مرد برای زن دیدگاه های مختلفی بیان شده است. مفسران عموماً گفته اند هر یک از زوجین با زندگی زناشویی و تأمین نیازها و ریزی بسان لباسی که زشتی های شخصی را می پوشاند دیگری را از درغلتیدن در می دارد.

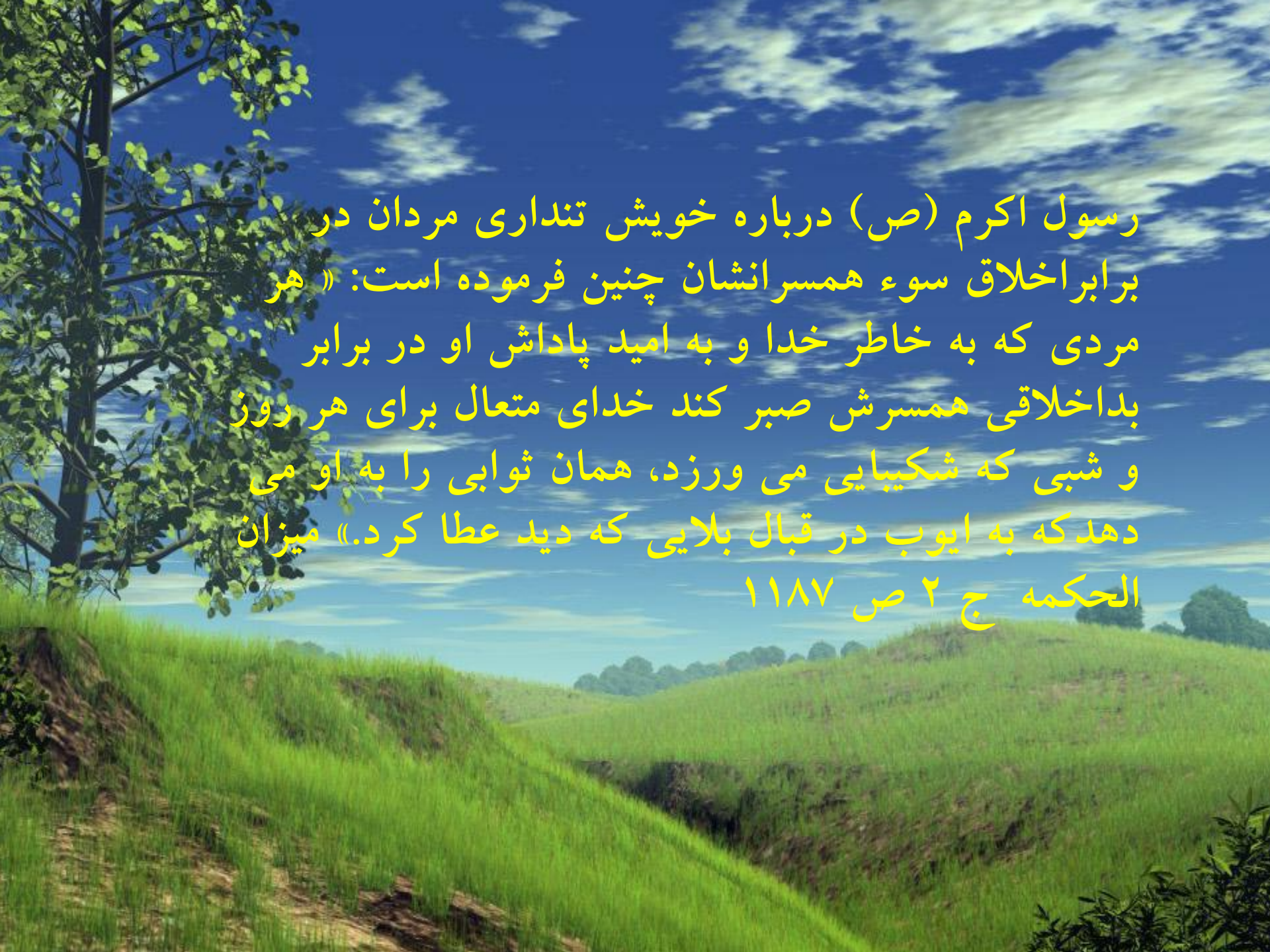
همین خاطر به زنان در عین پوشاندن خود از مردان نامحرم امر کردند که بری هوش بهترین آرایش و لباس را بپوشد تا همسر خود را از این نظر بیوشاند و هم به مردان گفته همان طور که زنت خود را برای تو آماده کرده تو نیز بلباس خود عطرهای خوشبو برای او خود را آماده کن، زیرا او هم دوست دارد خود را برای آماده کنی.

هاد زن خوب شوهر داری اوست.

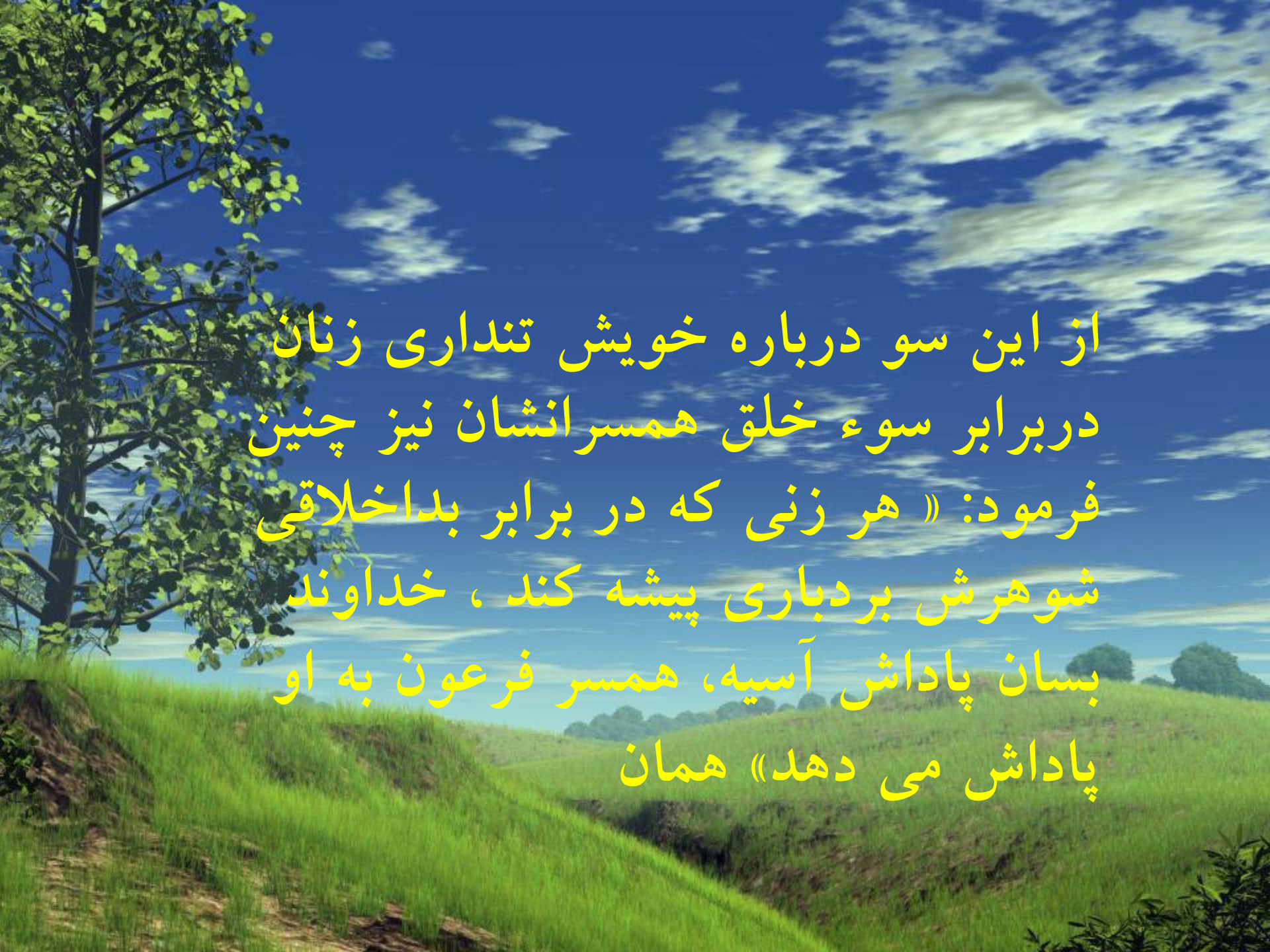
۴- نیک رفتاری

بخشی از رفتارهای زوجین که به تحکیم روابط خانوادگی کمک می کند، رفتارهایی است که می باید فراتر از رفتارهای عادلانه و رعایت حقوق متقابل زوجین، از آن یاد کرد. به این معنا که هریک از زن و مرد در کنار خوبیها بدیهایی نیز درد چون که گل بی خا تنها خداست. «وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ» نساء / ۱۹ و با آن ها با شایستگی رفتار کنید.

روایات در کنار خوش رفتاری با همسران و حرام دانستن آزار آنان و از سویی توصیه به مردان برای خدمتگزاری به همسران ، از هر یک از مرد و زن خواسته که نسبت به رفتار بد همسر خود خویش تندراری پیشه کنند.

رسول اکرم (ص) درباره خویش تندی مردان در
برابراخلاق سوء همسرانشان چنین فرموده است: « هر
مردی که به خاطر خدا و به امید پاداش او در برابر
بداخلاقی همسرش صبر کند خدای متعال برای هر روز
و شبی که شکیبایی می ورزد، همان ثوابی را به او می
دهد که به ایوب در قبال بلایی که دید عطا کرد.» میزان
الحکمه ج ۲ ص ۱۱۸۷

از این سو درباره خویش تنداری زنان
در برابر سوء خلق همسرانشان نیز چنین
فرمود: « هر زنی که در برابر بداخلاقی
شوهرش بردباری پیشه کند ، خداوند
بسان پاداش آسیه، همسر فرعون به او
پاداش می دهد» همان

وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى

پایان فصل هشتم